

РОЗДІЛ 7. РОЗВИТОК СУЧАСНИХ РІЗНОВИДІВ ТУРИЗМУ

Литовченко І. В.

7.1 Сільський зелений туризм в Україні: партнерство в структурі головних факторів розвитку

В умовах світової економічної кризи при посиленні негативних процесів у суспільстві, таких як спад виробництва, збільшення надлишку робочої сили, відсутність капіталовкладень на створення нових робочих місць, реструктуризація господарства все більше розвиваються галузі, які не вимагають великих фінансових вкладень. До них відноситься сільський зелений туризм.

Виконуючи оздоровчу і пізнавальну функції, привертаючи капітальний житловий фонд у сільській місцевості і наявні природно-рекреаційні ресурси, визначні пам'ятки історії і культури, сільський зелений туризм враховує інтереси виробників і споживачів туристичних послуг, при цьому зберігає екологічну рівновагу в регіоні.

Сільський зелений туризм – це вид туризму, що передбачає тимчасове перебування туристів в сільській місцевості для відпочинку, отримання ними послуг бронювання, розміщення, харчування, інформаційного обслуговування, інших видів послуг, що направлені на задоволення потреб відпочиваючих.

В процесі відпочинку туристи можуть відчувати красу навколишньої природи, відвідати місцеві визначні пам'ятки, спробувати домашню сільську їжу, взяти участь у сільськогосподарських роботах, сходити в ліс по гриби, ягоди або отримати інші послуги. Цікавим є також участь у проведенні народних свят і обрядів, місцевих фестивалів та ін.

Пріоритетність розвитку зеленого туризму в Україні обумовлено необхідністю невідкладного вирішення соціально-економічних проблем сучасного села. Сільський зелений туризм – це створення нових робочих місць у сільській місцевості, розвиток туристичної інфраструктури, яка включає транспортне забезпечення сільських населених пунктів, створення місць проведення дозвілля, харчування туристів.

Значенню сільського зеленого туризму в розвитку сфери послуг в цілому і як механізму соціально-економічного розвитку сільських територій приділена увага у працях В. В. Васильєва, П. А. Горі-

шевського, О. Ю. Дмитрука, Ю. В. Зінька, О. О. Любіцевої, М. П. Мальської, М. Й. Рутинського і інших.

Сільський зелений туризм набуває популярності в Україні. Тому дослідження становлення і розвитку цього виду туризму і супутніх галузей як в Україні в цілому, так і в окремих її регіонах, особливо актуальні в наші дні. Головним завданням даного дослідження є аналіз природно-рекреаційних, історико-культурних і соціально-економічних умов розвитку сільського зеленого туризму в Україні.

Сільський зелений туризм виступає як перспективний напрям розвитку туристичного обслуговування, яке засноване на активному відпочинку у сільській місцевості. Крім того, розвиток інфраструктури сільського зеленого туризму не вимагає значних капіталовкладень як інші види туризму і може здійснюватися за рахунок засобів самих селян без додаткових інвестицій. Сільський зелений туризм, як специфічна форма відпочинку в приватних садибах дає можливість ефективно використовувати майно і трудові ресурси особистого селянського, підсобного або фермерського господарства. Для відпочиваючих цей вид туризму пропонує кардинально змінити обстановку, зняти стрес, який накопичився в результаті роботи в напружених міських умовах, відновити здоров'я і отримати відповідне психологічне розвантаження.

Необхідно відзначити різноманітність природних ландшафтів України, як одного з чинників розвитку сільського зеленого туризму України. Українська природа – національне надбання країни. В Україні існує 4 біосферних заповідника (Асканія Нова, Карпатський, Чорноморський, Дунайський), 19 природних заповідників і 35 національних природних парків – території, в межах яких діяльність людини обмежена, але відвідини для туристів – вільно. Найбільш відомі національні парки – Азово-Сиваський, Шацький, Святі гори, Галицький, Гуцульський. Так, наприклад, Шацький національний природний парк на Волині – унікальне поєднання більш ніж 30 озер між річками Пріп'ять і Західних Буг, найбільше з яких озеро Світязь площею 27,5 км².

Багата історико-культурна спадщина України представлена тисячами пам'ятників історії та культури світового рівня. Наприклад, городища трипільської культури, скіфські кургани, багатства Київської Русі, середньовічні замки та фортеці.

Привертають увагу туристів, збережені в сільській місцевості, народні традиції і звичаї. Зростання інтересу до історії, культури, традицій українського народу сприяло розповсюдженню етнофестивалів, фольклорних свят, конкурсів ковалів, вишивальниць, гончарів, виставок вишивки, ляльок-мотанок, розвитку народних ремесел в цілому. Значно розширилася мережа краєзнавчих і етнографічних музеїв. Одним з таких музеїв є музей весілля в селі

Великі Будища, Диканьського району Полтавської обл., в якому відвідувачі музею стають учасниками весільного обряду XIX ст. на Лівобережній Україні.

Важливим елементом дозволя і пізнання місцевої культури є кулінарне мистецтво у сільському зеленому туризмі. Це мистецтво, яке викликає захоплення у людей і спонукає туристів долати багато кілометрів, щоб ознайомитися з кухнями різних регіонів України, спробувати те або інше блюдо. Українська кухня складалася впродовж сторіч і з давніх часів відрізнялася різноманітністю, високими смаковими і поживними якостями. Знамениті борщі, вареники, печеня, солоне і копчене сало, галушки, пампушки, вергуни та інші страви, які готують в Україні за унікальними рецептами, привертають туристів не тільки своїми смаковими якостями, але і невисокими цінами.

Головними причинами приїзду відпочиваючих у сільську місцевість залишається не тільки бажання поправити здоров'я за рахунок екологічно правильного і смачного харчування, чистого повітря і відпочинку від стресу, властивого великим містам, але і бажання насолодитися українським сільським традиційним устроєм життя.

Серед чинників сприяючих розвитку сільського зеленого туризму в Україні слід зазначити наявність приватного житла (у селах України налічується 6,3 млн. житлових будинків, майже 10 % з яких потенційно можуть використовуватися для прийому туристів); незайнятого або частково зайнятого працездатного населення (лише близько 10 % якого сьогодні працюють в аграрному секторі за трудовою угодою); готової до реалізації сільгосппродукції, 2/3 якою виробляється в особистих селянських господарствах [8].

Хоча площа житлового фонду сільського населення і складають 35,8 % загальної площі житлового фонду України, і селяни мають на 13-19 % вище, ніж у містах, рівень забезпеченості житлом у розрахунку на одну людину (26,8 м²), все ж таки стан сільського житлового фонду такий, що вимагає серйозного оновлення. Так, майже 32 % сільських домогосподарств мають житло, побудоване до 1960 р., 47,3 % – в 1960-70-і рр., 15 % – в 1980-х рр.[8]. Відстає від сучасних вимог і рівень впорядкування сільських населених пунктів.

Несприятливим чинником розвитку сільського зеленого туризму залишається демографічна ситуація і зменшення чисельності населення в сільській місцевості. З одного боку, у сільській місцевості фіксується зростання рівня народжуваності з розрахунку на 1000 осіб від 8,7 (у 2001 р.) до 12,6 (у 2012 р.). Проте, рівень смертності перевищує народжуваність і скорочення сільського населення за останні десять років складає 163 тис. осіб на рік, а кількість сільських населених пунктів з 2000-2012 рр. зменшилися на 289 одиниць [8].

Тенденції останніх років свідчать про проблему зайнятості

населення в сільській місцевості. На початок 2013 р. кількість зареєстрованих безробітних серед сільського населення складала 247,6 тисяч осіб (у 2011 р. – 211,0 тисяч осіб, в 2010 р. – 236,1 тисяч осіб). Саме сільський зелений туризм є тим механізмом, який може частково вирішити проблему зайнятості населення у сільській місцевості. Мотивація сільських жителів займатися сільським зеленим туризмом виявляється у наступному: цей вид господарської діяльності не вимагає особливих витрат на юридичні послуги; передбачає повну самостійність в ухваленні рішень; кінцевий результат у вигляді доходу повністю залежить від успішності організації надання послуг. Сільський зелений туризм сприяє розвитку сервісу готельного характеру на приватній основі, створенню сувенірно-подарункової продукції, ремісничого і художньо-промислового виробництва.

Важливим питанням в наданні послуг сільського зеленого туризму є сучасний рівень і об'єм законодавчого регулювання сільського зеленого туризму. Поняття «Сільський зелений туризм» був введений в законодавче поле України шляхом включення його в нормативний текст Закону України «Про особисте селянське господарство» [4]. Стаття 1 цього нормативного акту свідчить: «Особисте селянське господарство – це господарська діяльність, яка проводиться без створення юридичної особи фізичною особою індивідуально або особами, які знаходяться в сімейних або споріднених відносинах і спільно проживають, з метою задоволення особистих потреб шляхом виробництва, переробки і споживання сільськогосподарської продукції, реалізації її надлишків і надання послуг з використанням майна особистого селянського господарства, у тому числі і у сфері сільського зеленого туризму.

Члени особистого селянського господарства здійснюють діяльність на свій розсуд і ризик в межах встановленого правового господарського порядку, дотримуючись вимог цього Закону, законів України, інших нормативно правових актів.

Діяльність, пов'язана з веденням особистого селянського господарства, не відноситься до підприємницької діяльності» [4]. Діяльність у сфері сільського зеленого туризму як один з різновидів робіт і послуг в особистому підсобному господарстві підлягає обліку, який здійснюють місцеві органи влади.

З метою підтримки відповідної якості послуг у сільському зеленому туризмі і формування його позитивного іміджу на ринку пропозицій, Спілкою сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні впроваджена система категоризації сільської нічліжної бази «Українська гостинна садиба».

Створена всеукраїнська мережа категоризації садиб у регіонах надає можливість забезпечити якісними послугами розміщення вітчизняних і зарубіжних туристів. У каталозі садиб, розміщеному на

сайті Спілки сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні, представлені садиби, відповідно до категорії «Українська гостинна садиба» в порядку від найвищої третьої до найнижчої – базової, такої, що відповідає мінімальним вимогам, які встановлені до місць розміщення туристів і відпочиваючих [7].

У Україні також упроваджена система екологічного маркування агросадіб знаком, «Зелена садиба». Цей знак надається Спілкою сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні і може бути використаний як маркетинговий інструмент. Для власника такого знаку привабливість його агросадиби забезпечується двома основними чинниками: підвищенням попиту з боку туристів і першочерговим просуванням його послуг на ринок. Перший з цих чинників передбачає залучення зарубіжних туристів, які є бажаними гостями в українських оселях. Для просування даних туристичних послуг на ринок в рамках підтримки і сприяння стійкого розвитку, необхідне підтвердження вимог екологічної сертифікації. До них відносяться: зменшення шкідливої дії агротуристического об'єкту на навколишнє середовище, економія ресурсів, підтримка народних традицій і ремесел, підтримка місцевої економіки, розвиток екологічно сприятливих видів розваг і відпочинку. Ці принципи необхідно дотримуватися для отримання знаку «Зелена садиба».

Згідно даних Державної служби статистики України, в 2012-2013 рр. відмічено збільшення загальної кількості садіб, що надають туристичні послуги, від 230 до 285 одиниць. За цей же період зросла і середня місткість сільських садіб до 12 місць. Доходи від наданих послуг збільшилися у порівнянні з 2012 р. майже на 66,5 %, і склали 16966,7 тис. гривень [6].

Для подальшого розвитку сільського зеленого туризму в Україні важливо вирішити питання фінансової підтримки цього виду туризму. На думку голови Спілки сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні В.В. Васильєва фінансова підтримка садіб сільського зеленого туризму повинна здійснюватися шляхом створення інфраструктури фінансово-кредитних послуг, елементами якої повинні бути як спеціалізовані банківські установи та інвестиційні компанії, так і небанківські фінансові установи, фонди підтримки малого підприємництва різних рівнів, фонди мікрокредитування, лізингові компанії. Особливо сприятливими для сільської сім'ї може бути наявність довгострокових кредитів та організація відповідних конкурсів [1].

Таким чином, сільський зелений туризм набуває все більше значення в соціально-економічному розвитку аграрних регіонів України. Подальший його розвиток вимагає від місцевих органів влади та громадських організацій сприяння і підтримки в наступних напрямках:

- створення економічної мотивації для подальшого залучення сільського населення в сферу туризму;
- розробка проєктів і регіональних програм розвитку сільського зеленого туризму;
- розширення міжнародної співпраці;
- розвиток ефективної реклами для просування сільського зеленого туризму на внутрішньому і зовнішньому ринках;
- створення умов для розвитку туристичної і сервісної інфраструктури, впорядкування українських сіл;
- проведення добровільної категоризації сільських садиб з метою підвищення якості і асортименту послуг, що надаються;
- залучення зарубіжних інвестицій і національних інвесторів;
- проведення широкомасштабних культурно-туристичних заходів;
- розвиток національних ремесел, культурних, фольклорних і кулінарних традицій.

Реалізація цих заходів буде сприяти активізації місцевого ринку праці, підвищуючи зайнятість населення та приваблюючи молодь у сільську місцевість, збереженню етнокультурної самобутності українського села та створенню умов для змістовного відпочинку туристів.

Інформаційні джерела до підрозділу 7.1

1. Васильєв В. В. Сільський зелений туризм в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ecologylife.ru/tyrizm-2001/vpvasilev-golova-pravlinnya...> – Назва з екрана.
2. Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року від 19 вересня 2007 р. № 1158 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1158-2007-п>. – Назва з екрана.
3. Про туризм: Закон України від 15.09.1995 № 324/95-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/324/95-вр>. – Назва з екрана.
4. Про особисте селянське господарство: Закон України від 15.05.2003 № 742-IV. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/742-15>. – Назва з екрана.
5. Матеріали «Круглого столу» у Комітеті з питань сім'ї, молодіжної політики, спорту та туризму, 25 листопада 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://portal.rada.gov.ua/news/Novyny/Povidomlennya/85876.html>. – Назва з екрана.
6. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua. – Назва з екрана.
7. Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.greentour.com.ua/>. – Назва з екрана.
8. Щодо проблем розвитку соціальної інфраструктури сільських населених пунктів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1132>. – Назва з екрана.